

WYCHOWAWCZE ZNACZENIE PRACY W ŚWIETLE NAUCZANIA ŚW. JANA PAWŁA II

THE EDUCATIONAL SIGNIFICANCE OF WORK IN THE LIGHT OF THE TEACHING OF ST JOHN PAUL II

Katarzyna Nadachewicz^{1(A-B,D-F)}

¹Uniwersytet w Białymstoku, Polska
¹University of Białystok, Poland

Nadachewicz, K., (2021), Wychowawcze znaczenie pracy w świetle nauczania Św. Jana Pawła II / The educational significance of work in the light of the teaching of st john paul i, Rozprawy Społeczne / Social Dissertations, 15(4), 42-54. <https://doi.org/10.29316/rs/144632>

Wkład autorów/
Authors' contribution:
A. Zaplanowanie badań/
Study design
B. Zebranie danych/
Data collection
C. Dane – analiza i
statystyki/
Data analysis
D. Interpretacja danych/
Data interpretation
E. Przygotowanie
artykułu/
Preparation of
manuscript
F. Wyszukiwanie i analiza
literatury/
Literature analysis
G. Zebranie funduszy/
Funds collection

Tabele / Tables: 0

Ryciny / Figures: 0

Literatura / References: 12

Otrzymano / Submitted:
30.11.2021

Zaakceptowano /Accepted:
17.12.2021

Streszczenie: W artykule przedstawiono poglądy na temat wychowawczego znaczenia pracy wybranych pedagogów oraz Św. Jana Pawła II.

Materiał i metody: metoda analiza dokumentów.

Wyniki: Po wnikliwej analizie przemówień wygłoszonych przez Jana Pawła II w czasie pielgrzymki do Austrii w 1982, 1983 roku i Szwajcarii w 1984 roku można w wychowawczym znaczeniu pracy wyodrębnić sześć elementów na które zwraca uwagę nasz Święty: praca świadczy o godności człowieka i jego wartości, praca jednoczy, uczy solidarności, jest sensem ludzkiego życia, jest źródłem sprawiedliwości społecznej, jest elementem budowy nowego świata.

Wnioski: Nauka Ojca Św. Jana Pawła II uzupełnia wcześniejsze historyczne ujęcie wychowawczej roli pracy w rozwoju człowieka, społeczności, cywilizacji. W epoce takiej jak nasza, w której wielkie przemiany społeczne i kulturowe zdają się czasem zagrażać nawet najbardziej podstawowym wartościom moralnym, przyswojenie sobie i wdrożenie zaprezentowanych wartości pracy, stworzy warunki sprzyjające harmonijnemu rozwojowi wszystkich wymiarów osobowości człowieka: wymiaru fizycznego i duchowego, kulturalnego i społecznego.

Słowa kluczowe: praca, wychowanie, wartość

Summary: The article presents views on the educational importance of the work of selected educators and John Paul II.

Material and methods: method of analysis of documents.

Results: After a careful analysis of the speeches given by John Paul II during his pilgrimage to Austria in 1982, 1983 and Switzerland in 1984, in the educational meaning of work, we can distinguish six elements that our Saint draws attention to: work testifies to human dignity and its value, work unites, it teaches solidarity, it is the meaning of human life, it is the source of social justice, it is an element of building a new world.

Conclusions: Teachings of the Holy Father John Paul II complements the previous historical approach to the educational role of work in the development of man, community and civilization. Acquiring and implementing the presented values of work will create conditions conducive to the harmonious development of all dimensions of human personality.

Keywords: work, education, value

Adres korespondencyjny: Katarzyna Nadachewicz, Wydział Nauk o Edukacji Zakład Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej, Uniwersytet w Białymstoku, Świerkowa 20, 15-328, Białystok, Polska; email: k.nadachewicz@uwb.edu.pl ORCID: 0000-0002-3444-0288
Copyright by: Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Katarzyna Nadachewicz

Czasopismo Open Access, wszystkie artykuły udostępniane są na mocy licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-użycie niekomercyjnej-na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-SA 4.0, <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

Wstęp

Pedagogiczne aspekty myślenia o pracy mają swoje źródło w założeniach filozoficznych i światopoglądowych. Stanowią one podstawę formułowania celów, ideałów wychowawczych i wzorców osobowych charakterystycznych dla systemów wychowania, w których szczególne miejsce przypisuje się pracy. Interesujące z punktu widzenia pedagogicznego jest ujęcie pracy zawarte w nauczaniu Jana Pawła II. Do analizy wykorzystano teksty przemówień i homilii wygłoszonych w czasie pielgrzymki do Austrii w 1982, 1983 roku i Szwajcarii w 1984 roku, ponieważ są mało znane, brak jest szerokiego upowszechnienia i dostępności tych tekstów w wirtualnej przestrzeni medialnej.

Praca jest rzeczywistością, która zewsząd otacza i określa człowieka. Zasadniczą część dojrzałego życia stanowi praca zawodowa, dlatego bardzo ważne jest przygotowanie się do niej w młodości. W encyklice *Laborem exercens* Jan Paweł II podaje następującą definicję: „praca zaś oznacza każdą działalność, jaką człowiek spełnia bez względu na jej charakter i okoliczności, to znaczy każdą działalność człowieka, którą za pracę uznać można i uznać należy pośród całego bogactwa czynności, do jakich jest zdolny i dysponowany poprzez samą swoją naturę, poprzez samo człowieczeństwo” (LE wstęp https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/encykliki/laborem.html). Wychowanie natomiast to ogół zabiegów mających na celu ukształtowanie człowieka pod względem fizycznym, moralnym i umysłowym oraz przygotowanie go do życia w społeczeństwie (<https://sjp.pwn.pl/szukaj/wychowanie.html>). W wielu publikacjach związanych z pedagogiką pracy znajdziemy treści związane z wychowawczym znaczeniem pracy. Nie sposób w jednym artykule dokonać pełnej syntezy wszystkich wypowiedzi. Niniejsze opracowanie nie wyczerpuje całości podjętej tematyki. W artykule zostaną przedstawione poglądy na temat wychowawczego znaczenia pracy wybranych pedagogów oraz Jana Pawła II na podstawie jego słów zawartych w przemówieniach i homiliach wygłoszonych w czasie pielgrzymki do Austrii w 1983 roku i Szwajcarii w 1984 roku.

Wychowawcze znaczenie pracy na przestrzeni dziejów

Poglądy na pracę i jej znaczenie dla wychowania człowieka zmieniały się na przestrzeni wieków. Już z Biblii dowiadujemy się o pracy Boga przy stworzeniu świata „Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię” (Rdz.1,1 <https://biblia.deon.pl/rozdzial.php?id=1>), a także o powołaniu człowieka do panowania nad ziemią, przetwarzania i umiejętnego jej wykorzystywania: „Bądźcie płodni i rozmnażajcie

Introduction

Educational aspects of work are rooted in theses based on philosophy and world view. They serve as the basis for formulating educational aims and ideals, as well as role models characteristic of educational systems in which a special place is ascribed to work.

It is quite interesting from the educational perspective how John Paul II expressed the notion of work in his teaching. The material selected for the analysis comprises the speeches and homilies given during his pilgrimages to Austria in 1982 and 1983 and also to Switzerland in 1984, as they are hardly known to the public. Such texts are neither popularised nor available in virtual media space.

Work is the reality that surrounds and determines man. Professional work is an essential part of our mature life and this is the reason why it is so crucial to properly prepare for it in one's youth. In the encyclical *Laborem exercens* John Paul II provides the following definition: „whereas work denotes any activity performed by man, regardless of its nature and circumstances, that is any activity of man which can and should be considered work among all the variety of activities man is capable of and predisposed to by their very nature, their humanity.” (LE wstęp https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/encykliki/laborem.html). Whereas education is a set of procedures aimed at physical, moral and intellectual formation of a human being and preparation for their life in the society (Słownik Języka Polskiego <https://sjp.pwn.pl/szukaj/wychowanie.html> available 19.02.2020). Numerous publications devoted to pedagogy of work offer the content related to the educational role of work. It is impossible to conduct a full synthesis of all the answers in one article. This study does not encompass the whole subject matter. The article will present the views on the significance of work expressed by selected educators and John Paul II based on his speeches and homilies made during his pilgrimages to Austria in 1983 and to Switzerland in 1984.

Educational significance of work over the centuries

The views on work and its significance in the education of man have changed throughout history. Even in the Bible we read about the work of God creating the world “In the beginning God created the heaven and the earth” (Rdz.1,1 <https://biblia.deon.pl/rozdial.php?id=1>), and also about the man's vocation to rule over the earth, process it and skilfully use it: “Be fruitful and multiply, and fill the earth

się abyście zaludnili ziemię i uczynili ją sobie poddaną; abyście panowali nad rybami morskimi, nad ptactwem powietrznym i nad wszystkimi zwierzętami pełzającymi po ziemi” (Rdz. 1,28 <https://biblia.deon.pl/rozdzial.php?id=1>). Wielcy myśliciele, filozofowie, pedagodzy kontynuowali i poszerzali wartość i znaczenie pracy w wychowaniu człowieka.

Około 1516 roku w dziele *Utopia* Tomasz Morus opisał życie na wyspie, gdzie panuje szczęście. Sformułował postulat, aby cała młodzież pracowała w rolnictwie, a potem niektórzy z nich wybrali inne zawody (Wiatrowski, 2005). Jan Amos Komeński, który żył na przełomie XVI i XVII wieku (1592-1679) twierdził, że wychowanie planowe powinno się rozpoczynać, tuż po urodzeniu się dziecka. Pierwszy okres wychowania, do końca szóstego roku życia, określany mianem „szkoły macierzyńskiej”, ma zapewnić dziecku prawidłowy rozwój fizyczny, wyposażyć je w podstawowe pojęcia moralne oraz doprowadzić do pełnego rozwoju młodocianego intelektu, tak by dziecko po ukończeniu 6 lat mogło rozpocząć naukę w szkole elementarnej. Przede wszystkim w okresie tym należy dbać o to, by dziecko sprawnie posługiwało się językiem ojczystym i przyswoiło podstawy elementarnej wykształcenia. Szkoła powszechna, stanowiąca kolejny szczebel wychowania, miała charakter praktyczny. Oparty na umiejętności czytania, pisania i rachunków, program rzeczowy szkoły miał zapewnić dzieciom rozumienie bliższego i dalszego środowiska, zaznajomić z własnym krajem i ułatwić wybór zawodu. Szczególnym szacunkiem darzył pracę, gdyż uważał, że przez nią prowadzi najbardziej skuteczną drogą do aktywizowania dziecka, eliminowania nudy, a także zorientowania dziecka w różnorodności prac zawodowych, m.in. po to, aby łatwiej ujawniały się zamiłowania i skłonności (Kot, 2010).

W Polsce epoki odrodzenia głównym propagatorem myśli wychowania przez pracę był Andrzej Frycz Modrzewski. W swojej w rozprawie „O poprawie Rzeczypospolitej” wielokrotnie nawiązywał do roli pracy ludzkiej. Uważał, że należy do niej wdrażać już dzieci i to od najwcześniejszych lat i systematycznie kontrolować jej wyniki. Był gorącym zwolennikiem wszczepienia dzieciom zamiłowania i szacunku do pracy, bez względu na pochodzenie i majątek m.in. poprzez uczenie, zgodnie z uzdolnieniami, określonego rzemiosła, adekwatnego do ich predyspozycji, co w przyszłości pozwoli na wykonywanie pracy z powodzeniem i zadowoleniem (Fryckowski, 1992).

Powyższe koncepcje szczególnie bliskie okazały się działaczom Komisji Edukacji Narodowej, między innymi Grzegorzowi Piramowiczowi (1735-1801), Antoniemu Popławskiemu (1739-1799) i Hugonowi Kołłątajowi (1750-1812), którzy w zaproponowanych treściach przedmiotów zawarli idee wychowania przez pracę i do pracy poprzez

and subdue it; rule over the fish of the sea and the birds of the air and every creature that crawls upon the earth” (Rdz.1,28 <https://biblia.deon.pl/rozdzial.php?id=1>).

Great thinkers, philosophers and educators continued and expanded the discussion of the value and importance of work in educating man.

Around 1516 Thomas More in his work *Utopia* described a life on an island where happiness prevails. He postulated that all young people should work in agriculture, and later on some of them should choose other professions (Wiatrowski, 2005). John Amos Comenius, living at the turn of the 16th and 17th centuries (1592-1679) claimed that education based on a plan should be implemented right after a child is born. The first period of upbringing until the child turns 7, referred to as ‘mother’s school’, is supposed to provide a child with proper physical development, the first moral concepts and lead into the full development of young intellect so that a 6-years-old child is able to start their education in a primary school. First of all, during this period a child should become fluent in its native language and acquire the basics of elementary education. A common school, the next level of education, was of more practical nature. Based on reading, writing and calculating skills, the curriculum was supposed to provide children with the understanding of their immediate and more distant environment, familiarise with their own country and facilitate their choice of profession. Special emphasis was placed on work as the most efficient way to make a child active, eradicate boredom and present them with a variety of jobs, e.g. to facilitate the recognition of its talents and preferences (Kot 2010).

In the Renaissance period in Poland the main promoter of the education through work was Andrzej Frycz Modrzewski. In his treatise „O poprawie Rzeczypospolitej” he frequently referred to the role of human work. He believed that children should be encouraged to work from their early childhood and its results should be regularly monitored. He was a committed advocate of instilling love and respect for work in children, irrespective of their origin and material status e.g. by teaching them a particular craft in accordance with their talents and their aptitude, this way enabling them to perform their future work successfully and with satisfaction (Fryckowski, 1992).

The aforementioned concepts turned out to be particularly close to the activists of the Commission of National Education, among others, to Grzegorz Piramowicz (1735-1801), Antoni Popławski (1739-1799) and Hugo Kołłątaj (1750-1812), who introduced into the proposed content of subjects the idea of education through work and for work by preparing the youth for work on farms and in crafts.

przygotowywanie młodzieży do zajęć w gospodarstwie i rzemiośle. 15 maja 1891 roku zostaje ogłoszona encyklika papieża Leona XIII *Rerum novarum*, zwana także encykliką: „o kwestii pracy”, „w sprawie robotniczej”, „w sprawie ludu roboczego” (Wróbel 2013). Papież przedstawił w tej encyklice wizję poprawy stosunków społecznych opartą na prawie naturalnym, moralności i nauce Kościoła. Zaprezentował w niej sposoby na polepszenie położenia robotników, którzy to w największym stopniu zostali dotknięci niezасłużoną nędzą. Papież dostrzegał, że należy szukać konsensusu między pracodawcą a pracownikiem, sprawiedliwie dzielić ich prawa i obowiązki, tak względem siebie, jak i społeczeństwa.

Analizując zagadnienia wychowawczego znaczenia pracy nie można pominąć wkładu twórczego w tę dziedzinę pedagogiki Janusza Korczaka (1878-1942). Istotnym czynnikiem wychowania, według Korczaka, była praca. Zdawał sobie sprawę, że złożone problemy wychowawcze można należycie rozwiązać tylko wtedy, gdy w ich rozwiązywaniu uczestniczy aktywnie sama młodzież. Uczył szacunku dla każdej pracy na równi, zarówno fizycznej, jak i umysłowej, budził szacunek dla ludzi pracy. Prawie całość prac samoobsługowych wykonywali sami wychowankowie. Sam Korczak również włączał się do najbardziej powszednich czynności, sam wykonywał tzw. „brudne” prace. W „Pamiętniku” pisał: „O to walczę, aby w Domu Sierot nie było roboty delikatnej czy ordynarnej, mądrej czy głupiej, czystej czy brudnej roboty dla panienczek i zwyczajnej hotoły. Nie powinno być w Domu Sierot pracowników wyłącznie fizycznych i wyłącznie umysłowych. (...) Kto mówi: Brudna robota, bo fizyczna, ten kłamie. Gorzej, gdy obłudny mówi: Żadna praca nie przynosi wstydu, ale sam wybiera tylko białą robotę, unika tzw. czarnej roboty i zdaje mu się, że powinien i sam od czarnej roboty stronić” (Korczak, 1958).

T. W. Nowacki źródło wychowawczego działania pracy dostrzega: „w jej istocie, w czynnościach pracowniczych, znamionujących wysiłek duchowy i fizyczny dla osiągnięcia celu, skierowanego na realizację wartościowych dzieł i w pokonywaniu oporów materii, w rozwijaniu umiejętności doboru właściwych środków” (Nowacki, 2008).

Z. Wiatrowski określa pracę jako wartość trwałą i uniwersalną oraz „naturalną potrzebę człowieka w jego przeróżnych postaciach bycia i rozwoju”. Jest ona nieodzowna w każdym okresie i przejawie życia ludzkiego: „to dzięki myślącej i odpowiedzialnej pracy człowiek staje się człowiekiem rzeczywistym, człowiekiem stanowiącym o sobie samym oraz wyrażającym sens swojego istnienia i działania” (Wiatrowski, 2005). Autor zauważa konieczność pracy w każdym okresie życia, a więc również w dzieciństwie.

15 May 1891 the papal encyclical by Leon XIII *Rerum novarum* is issued, also known as the encyclical: ‘on work issue’, ‘on the workers’, ‘on the working people’ (Wróbel 2013). In this encyclical Pope presented the vision of improving social relations, based on natural law, morality and the teachings of the Church. He suggested certain ways to improve the condition of workers who were most affected by undeserved poverty. Pope recognized the need to seek a consensus between an employer and an employee and to fairly share their rights and duties, both with regard to each other, and to society.

While analysing the educational significance of work one cannot ignore the creative contribution of the pedagogy of Janusz Korczak (1878-1942). According to Korczak, a crucial element of education was work. He realised that complex educational problems can be properly solved only if the youth actively participate in solving them. He taught equal respect for any work, both manual and intellectual and inspired respect for working people. Almost all self-service work was done by the pupils themselves. Korczak himself also performed the most ordinary activities, performing the so-called „dirty work” himself. In his Diary („Pamiętnik”) he wrote: “The aim of my struggle is to have no delicate or coarse work in the Orphanage, no intellectual and dull work, to apply no distinction between clean or dirty work – work for young ladies and common rabble. There should be no division into strictly manual workers and intellectual workers in the Orphanage. (...) Whoever says: The work is dirty, if it is manual, is lying. It is even worse when a hypocrite says: No work is shameful, himself choosing only ‘clean’ work and avoiding the so-called dirty work as he believes he should avoid dirty work” (Korczak, 1958, v. IV).

According to T. W. Nowacki, the source of educational effect of work is found: “in its essence, in labour activities, marked by spiritual and physical effort to attain its purpose, directed at the realisation of valuable works and in overcoming the resistance of the matter, in developing the ability to select the right resources” (Nowacki, 2008).

Z. Wiatrowski defines work as permanent and universal value and „a natural need of man in their various forms of existence and development”. It is indispensable at any stage and in any manifestation of human life: “it is through mentally active and responsible work that man becomes a real human, man deciding about himself and expressing the sense of their own existence and actions” (Wiatrowski, 2005). The author recognizes the necessity of work at every stage of human life, thus also in one’s childhood.

Introducing the young generation into the process of work is conditioned by its three aspects stipulated in *Pastoral Constitution on the Church (Konstytucja Duszpasterska o Kościele)*:

Wprowadzenie młodego pokolenia w proces pracy jest uwarunkowane trzema jej aspektami, które zawarte są w *Konstytucji Duszpasterskiej o Kościele*:

- kształcący – praca doskonali samego pracującego, który rozwija swoją osobowość poprzez podejmowaną działalność,
- społeczny – praca służy zaspokajaniu potrzeb materialnych i duchowych innych ludzi,
- solidarnościowy – człowiek pracujący wchodzi w relacje z innymi ludźmi i razem pokonuje trudności i przysparza dóbr, czyniąc sobie ziemię poddaną (Solak, 2004).

Podjęte w ujęciu historycznym rozważania ukazują aspekty wychowawcze pracy, które mają dwojaki charakter. Pierwszy dotyczy wychowania przez pracę, którego sedno tkwi w wykonywaniu czynności, a tym samym jej poznawaniu w procesie aktywistycznym. Sposób ten uczy zachowań w procesie pracy, którego istotny element to kształtowanie postaw charakterystycznych dla tegoż procesu, takich jak na przykład obowiązkowość, rzetelność, odpowiedzialność, sumienność, wytrwałość itp. Drugi aspekt problemu wychowawczego pracy to przygotowanie człowieka do pracy. Dokonuje się ono w procesie edukacji zawodowej, którą poprzedza nauka w różnych typach szkół ogólnokształcących, to jest podstawowych, gimnazjach, liceach ogólnokształcących, a następnie poprzez treści przedmiotów kształcenia ogólnego, ogólnozawodowego i zawodowego.

Nauczanie św. Jana Pawła II

Wydaje się, że praca jest niezbędna w wychowaniu, jest koniecznym elementem prawidłowego rozwoju człowieka – jego potencjału fizycznego, intelektualnego, duchowego, kulturowego, moralnego. Przejawia się ona wielowymiarowo i wielofunkcyjnie. Nie tylko wytwarza dobra materialne, ale jest także niezbędna w rozwoju człowieka. Praca kształtuje wolę, charakter, zainteresowania, wpływa na samopoczucie i stan zdrowia. Dzięki niej człowiek uczy się życia i współdziałania z innymi ludźmi. Spełnia ona ogromną rolę w samorealizacji i uspołecznianiu, kształtuje więzi międzyludzkie oraz systemy wartości. Ojciec św. Jan Paweł II odsłania nowe znaczenie ludzkiej pracy i nowe zadania w tej dziedzinie stojące przed człowiekiem, rodziną, narodami i całą ludzkością, również przed Kościołem. Praca stanowi podstawę kształtowania życia rodzinnego, które jest naturalnym prawem i powołaniem człowieka. Praca jest warunkiem zakładania rodziny, która domaga się środków utrzymania nabywanych przez pracę. Praca i pracowitość warunkują też proces wychowania w rodzinie, gdyż każdy „staje się

- formative – works improves the very worker who develops their personality through the activity they undertake,
- social – work satisfies material and spiritual needs of other people,
- solidarity – man interacts with other people while working and together they overcome hardships and produce goods, subduing the earth (Solak 2004).

Educational aspects of work considered from the historical perspective are of double nature. The first one refers to educating through work, which is focused on performing the activities and thus learning about it in the activity-oriented process. This way people are taught certain behaviour in the work process whose crucial element is forming its characteristic approaches, such as e.g. commitment, responsibility, conscientiousness, persistence, etc. The other aspect of the educational view of work is the preparation of man for work. It is performed in the process of vocational education preceded by education in various types of general education schools, namely primary schools, secondary schools, and later through the subjects comprises by general, general vocational and vocational education.

Teaching of St John Paul II

It seems that work is indispensable in the process of education as a necessary element in proper development of man – his physical, intellectual, spiritual, cultural and moral potential. Its manifestation is of multidimensional and multifunctional nature. It not only produces material goods, but is also indispensable in the development of a human being. Work shapes will, character, interests, affects one's well-being and health. Owing to it man learns about life and co-operation with other people. It plays a vital role in self-realisation and socialisation, forms interpersonal bonds and systems of values. The Holy Father John Paul II reveals a new meaning of human work and thus new tasks faced by man, a family, nations, the whole humanity and by the Church as well. Work constitutes the basis for family life which is a natural human right and vocation. Work is a precondition for establishing a family which requires the means of subsistence acquired through work. Work and diligence are also prerequisites for the process of upbringing in a family, as everyone “becomes a human being” e.g. through work, which in

człowiekiem” m.in. przez pracę, a to z kolei jest istotnym celem całego procesu wychowania. Rodzina jest równocześnie wspólnotą, która istnieje dzięki pracy i zarazem pierwszą wewnętrzną szkołą pracy dla każdego człowieka. W encyklice *Laborem exercens* Jan Paweł II podkreśla, że wychowawcze znaczenie pracy rozpoczyna się w rodzinie: „Praca i pracowitość warunkują także cały proces wychowania w rodzinie właśnie z tej racji, że każdy „staje się człowiekiem” między innymi przez pracę, a owo stawanie się człowiekiem oznacza właśnie istotny cel całego procesu wychowania. Oczywiście, że wchodzi tutaj w grę poniekąd dwa znaczenia pracy: ta, która warunkuje życie i utrzymanie rodziny – i ta, poprzez którą urzeczywistniają się cele rodziny, zwłaszcza wychowanie” (https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/encykliki/laborem.html, s. 12).

Po wnikliwej analizie przemówień i homilii skierowanych do ludzi świata pracy w Austrii i Szwajcarii można w wychowawczym znaczeniu pracy wyodrębnić sześć elementów:

- **Praca świadczy o godności człowieka i jego wartości**

Analizując przesłanie zawarte w encyklice *Laborem exercens* podstawą określenia wartości pracy ludzkiej nie jest przede wszystkim rodzaj wykonywanej czynności, ale fakt, że ten, kto ją wykonuje jest osobą. Źródłem godności pracy należy szukać w wymiarze podmiotowym. Pierwszą podstawą wartości pracy jest sam człowiek. Człowiek jest przeznaczony i powołany do pracy, ale praca jest „dla człowieka”, a nie człowiek „dla pracy”. Różne prace mogą mieć większą lub mniejszą wartość przedmiotową, ale każdą z nich mierzy się miarą godności człowieka, który ją wykonuje. Celem jakiegokolwiek pracy spełnianej przez człowieka pozostaje zawsze sam człowiek. Ojciec św. zwraca również uwagę na zagrożenia właściwego porządku wartości. W epoce nowożytnej od samego początku kształtowania się ery przemysłowej, chrześcijańska prawda o pracy zagrożona była przez myślenia materialistyczne i ekonomiczne. Stale istnieje niebezpieczeństwo traktowania pracy ludzkiej jako towaru lub anonimowej siły potrzebnej do produkcji. Coraz bardziej przywiązuje się wagę do przedmiotowego wymiaru pracy, a na dalszym planie pozostaje jej wymiar podmiotowy. Zachodzi pomieszanie a nawet odwrócenie porządku wyznaczonego słowami Księgi Rodzaju. Człowiek traktowany jest jako narzędzie produkcji, a nie jako jej sprawczy podmiot – właściwy sprawca i twórca. Myśli te rozwijane są w Przemówieniu podczas spotkania z przedstawicielami organizacji międzynarodowych Wiedeń, 12 IX 1983 (Sobiepan, 1988): „Niech mi będzie wolno powiedzieć, że bardzo sobie cenię to zaproszenie do miejsca pracy tak wielu ważnych instytucji, których celem jest ochrona i rozwój życia w kluczowych dziedzinach ludzkiej

turn is a vital element of the whole process of education. A family is at the same time a community existing because of work and the first internal school of work for every man. In the encyclical *Laborem exercens* John Paul II emphasizes that the educational role of work begins in a family: “Work and diligence also condition the whole process of education in a family precisely because every person ‘becomes man’, among others things, through work and this becoming man denotes precisely an essential purpose of the whole process of education. Certainly, two meanings of work come into play: the one that conditions life and subsistence of a family – and the one through which the goals of a family are realised, particularly education” (John Paul II, Encyclical *Laborem Exercens* p. 12).

Upon thorough analysis of speeches and homilies addressed at working people in Austria and Switzerland, six elements can be distinguished in terms of educational significance of work:

- **Work reflects human dignity and worth**

Analysing the message of the Encyclical *Laborem Exercens* the basis for establishing the value of human work is not, first of all, the type of work performed, but the fact that it is performed by a person. The sources of dignity of the work should be sought on the subject level. The first most basic value of work is man – its subject. Man is destined and designated for work but work is meant ‘for man’ whereas man is not meant ‘for work’. Various jobs can have bigger or smaller object value, but each one is measured by dignity of a man who performs it. The aim of any work performed by man always remains man themselves. The Holy Father also emphasizes that the proper system of values is threatened. In the modern age, from the very beginning of industrial era, the Christian truth of work was threatened by materialistic and economic thinking. There has always been a threat of treating human labour as commodity or anonymous labour needed for production. More and more importance is being attached to the material dimension of work, while its subjective dimension is neglected. There is a confusion, or even an inversion of the order established in the Book of Genesis. Man is treated as a tool for production and not its causative subject – its proper author and creator. Such notes are elaborated on in the Speech given at the Meeting with representatives of international organisations in Vienna, 12 September, 1983: “Let me say that I highly appreciate the invitation to the workplace of so many important institutions devoted to protection and development of life in the key aspects of human activity, such as peaceful use of nuclear energy, industrial progress, especially in developing countries, commercial law or social and human development. In our world today there is an urgent need to combine efforts

działalności, takich jak pokojowe wykorzystanie energii jądrowej, postęp przemysłowy, zwłaszcza w krajach rozwijających się, prawo handlowe, rozwój społeczny i ludzki. W dzisiejszym świecie istnieje pilna potrzeba połączenia wysiłków, mających na celu konstruktywne działanie w różnorodnych, skomplikowanych dziedzinach ludzkiego życia. Podjęcie tych działań otwiera – w wymiarze niespotykanym w poprzednich pokoleniach – możliwości czynienia dobrze lub wyrządzania zła. Właśnie dlatego pierwszym obowiązkiem jest współpraca, wymiana doświadczeń, dążenie do jedności na drodze wspólnego wysiłku i zaangażowania. W encyklice *Laborem exercens* zastanawiałem się nad pracą w znaczeniu przedmiotowym i w odniesieniu do bogatych przejawów rozwoju nowoczesnego przemysłu. Na bazie tych rozważań można stwierdzić, że jesteście wezwani do odkrywania nowych sposobów badania i kształtowania stosunków zachodzących między człowiekiem i techniką. Wielka złożoność przedmiotu waszej pracy wymaga takiego poziomu doświadczenia i wiedzy, że pochłania to cały wasz czas i wszystkie zdolności. Opanowanie jednej tylko dyscypliny wchodzącej w zakres dzisiejszej wiedzy o energii jądrowej jest zadaniem i powołaniem na całe życie. Może, zatem pojawić się pokusa dopuszczenia do tego, że treść i metodologia jednej dyscypliny będą determinować całkowicie naszą wizję życia, akceptowane przez nas wartości i podejmowane decyzje. Ze względu na to, jest sprawą niezwyklej wagi, byśmy za kryterium osądów i decyzji przyjmowali zawsze prymat człowieka. Człowiek jest podmiotem każdej pracy i wszystkich naszych dyscyplin intelektualnych i naukowych. Człowiek – po Bogu – jest miarą i celem wszystkich naszych projektów, które usiłujemy w tym świecie realizować. Niezależnie od tego, czy przedmiotem są projekty przemysłowe dla krajów rozwijających się, reaktory atomowe, czy programy doskonalenia społeczeństwa – zawsze osoba ludzka stanowi kryterium decydujące. Każda inicjatywa musi być oceniana w świetle pytania – Czy służy sprawie człowieka jako człowieka? Świadom potencjału, którym rozporządzamy, mogę i muszę podkreślić z naciskiem, że wasze zaangażowanie i wysiłek, z jakim słusznie podchodzicie do aspektów intelektualnych, technicznych, naukowych, oświatowych, zawsze musi iść w parze z wrażliwością i zaangażowaniem dla sprawy człowieka, stworzonego na obraz Boży i dlatego właśnie zasługującego na pełnię godności i szacunku. Patrzenie na waszą pracę nie może odbywać się tylko pod kątem wkładu na rzecz jakiegoś projektu, ale także pod kątem tego, co ona wnosi w sprawę wszystkich ludzi świata. Troška o dobro wspólne waszej pracy wymaga poszanowania kultury narodów i ludów, z czym łączy się poczucie solidarności wszystkich ludów ziemi pod przewodnictwem wspólnego Ojca. Postęp jednego

devoted to act constructively in diverse and complex areas of human life. Undertaking such actions creates the possibility to do good or to do harm to an extent unknown to previous generations. That is why our main duty is cooperation, sharing experience and seeking unanimity through joint effort and commitment.

In the encyclical *Laborem exercens* I contemplated work in the material sense and with regard to the most ample manifestations of the development of modern industry. On the grounds of such deliberations it might be stated that you are called to discover new methods of analysing and shaping the relations between man and technology... Huge complexity of the subject of your work requires such experience and knowledge that it occupies your whole time and capabilities. Mastering just one discipline within the scope of today's knowledge of nuclear energy is a lifelong task and vocation. Thus the temptation may emerge to allow the content and methodology of one discipline to completely determine our vision of life, the values we accept and the decisions we make. This being so, it is of the utmost importance that we always apply the primacy of man as a criterion of our judgement and decisions. Man is the focus of any work and all our intellectual and scientific disciplines. Man – after God – is the criterion and purpose of all our projects that we strive to realise in this world. Regardless of whether the subject are industrial projects for developing countries, nuclear reactors or society improving programmes – a human being is always a decisive criterion. Each initiative must be assessed in the light of the question: – Does it serve the interest of man as man? Being aware of the potential that we have available, I can and feel obliged to strongly emphasize that your commitment and effort with which you approach intellectual, technical, scientific and educational aspects must always be matched with sensitivity and commitment for the sake of man created in the image of God and therefore deserving of full dignity and respect. Your work cannot be perceived merely from the perspective of your contribution to a project, but its contribution to the cause of all people in the world. Caring for the common good of your work requires respect for the culture of nations and peoples, which is related to the sense of solidarity of all peoples of the earth under the guidance of our Father. The progress of one nation cannot be achieved at the cost of another. May the thoughts of St Francis of Assisi become the bond uniting people whose spiritual goals are based on sincere effort and hard work performed daily by specialists of various fields and disciplines.

Man's dignity and value reflected in work is also mentioned in the Speech delivered at the meeting with the world of work of Austria and other countries, Vienna 12 September, 1983: "Work

narodu nie może być osiągnięty kosztem drugiego. Więzią spajającą ludzi, których cele duchowe mają oparcie w szczerym wysiłku i ciężkiej pracy wykonywanej codziennie przez specjalistów różnych dziedzin i różnych dyscyplin niech będą myśli świętego Franciszka z Asyżu". Godność człowieka i jego wartość odzwierciedlone przez pracę znajdziemy również w Przemówieniu podczas spotkania ze światem pracy Austrii i innych krajów, Wiedeń 12 IX 1983 (Sobiepan, 1988): „Pracę należy podporządkować godności człowieka, a nie opłacalności ekonomicznej”. Pierwsze karty Biblii, zawierające opis dzieła stworzenia, są w pewnym sensie ewangelią pracy. „Mężczyźni i kobiety, zabiegający w swojej codziennej pracy o zdobycie środków utrzymania, mają prawo do słusznego przekonania, że przez to kontynuują dzieło Stwórcy” (Sobiepan, 1988, s.82). „Drodzy Bracia i Siostry ze świata pracy! Bądźcie świadomi swej godności i swego powołania: jesteście synami i córkami Boga, współpracownikami Boga, który stworzył świat i przekazał go człowiekowi” (Sobiepan, 1988).

- **Praca jednoczy**

Święty Jan Paweł II w przemówieniu podczas spotkania ze światem pracy Austrii i innych krajów, Wiedeń 12 IX 1983 zwraca uwagę na jednoczący charakter pracy: „I tak na ziemi austriackiej członkowie wielu narodów spotykają się w przyjaznym współistnieniu i we wspólnej pracy. Ten fakt umożliwia intensywne kontakty różnych kultur, lepsze poznanie się wzajemne i stworzenie braterskiej więzi między narodami. Wspólnota pracy może być drogą do wzajemnego ludzkiego i duchowego ubogacenia. Praca przy wspólnym warsztacie powinna stać się pomocą w przewyciężaniu ewentualnych uprzedzeń w stosunku do innych, w pogłębieniu szacunku i tolerancji wobec tego, kto mówi odmiennym językiem i wyznaje inną wiarę” (Sobiepan, 1988). W innym, wcześniejszym przemówieniu na 68 sesji Międzynarodowej Organizacji Pracy, Genewa 15 VI, 1982 słyszymy: „Praca jednoczy: w swoich najgłębszych wymiarach rzeczywistość pracy jest ta sama na wszystkich miejscach globu ziemskiego, we wszystkich krajach i na wszystkich kontynentach; wśród mężczyzn i kobiet należących do różnych ras i narodów, mówiących różnymi językami i reprezentujących różne kultury; wśród mężczyzn i kobiet wyznających różne religie lub też w różny sposób wyrażających swój stosunek do religii i do Boga. Za tą wielorakością form kryje się ta sama rzeczywistość pracy: pracy fizycznej i umysłowej; pracy na roli i pracy w przemyśle; pracy w sektorze usług i pracy badawczej; pracy rzemieślnika, technika i wychowawcy, artysty czy matki przy ognisku domowym; w fabrykach, pracy robotnika, pracy kadry technicznej i tych, którzy fabryką kierują. Nie zacierając specyficznych różnic, które pozostają i które

should be subordinated to the dignity of man and not to economic profitability. The first pages of the Bible describing the work of creation, are in a sense the gospel of work. Men and women, striving in their daily work for the means of their subsistence, have a right to believe that this way they continue the work of their Creator. Dear brothers and sisters of the world of work! Be aware of your dignity and your vocation: you are sons and daughters of God, co-workers of God who created the world and gave it to man” (Sobiepan, 1988).

- **Work unites**

St John Paul II in his Speech at his meeting with the world of work of Austria and other countries, Vienna 12 September, 1983 points out the uniting nature of work: “And thus on this Austrian land members of many nations meet in friendly coexistence and common work. This fact makes it possible for various cultures to come into close contact to get to know one another and to create a fraternal bond between peoples. The unity of work may lead to common human and spiritual enrichment. Working in the same workplace should be helpful in overcoming possible prejudices towards other people, enhancing respect and tolerance for those who speak different languages and profess different faith (Sobiepan, 1988).

In another speech, delivered earlier at the 68th session of the International Labour Organisation, Geneva 15 June, 1982 we can hear: “Work unites: in its deepest dimensions the reality of work is the same in all places all over the world, in all countries and on all continents; among men and women of different races and nations, speaking various languages and representing different cultures; among men and women of various beliefs or differently expressing their approach to religion and to God. Behind this multitude of forms lies the same reality of work: manual and intellectual work; work on a farm, and in industry; work in services and scientific research; work of a craftsman, technician and tutor, an artist or a mother at home; in factories, the work of a worker, the work of technical staff and of those who run the factory. Without blurring the specific differences which remain and which often quite radically differentiate between men and women performing those numerous functions, work – reality of work – unites everyone in an activity which has the same meaning and the same source. For everyone work is a necessity, a duty and a task. For each and every one it is the means to secure their lives, lives of their families and their fundamental values: it is also a path leading to a better future, a path of progress and a path of hope. Human work unites people in the diversity and universality of its forms since it is in work that man seeks the realisation of humanity and fulfilment of their personal vocation

nierz dość radykalnie różnicują wykonujących te rozliczne funkcje mężczyzn i kobiety, praca-rzeczywistość pracy-jednoczy wszystkich w działalności, która ma to samo znaczenie i to samo źródło. Dla wszystkich praca jest koniecznością, obowiązkiem, zadaniem. Dla każdego i dla wszystkich jest ona środkiem do zapewnienia życia, życia ich rodzin i ich podstawowych wartości: jest ona także droga prowadząca do lepszej przyszłości, droga postępu, drogą nadziei. W różnorodności i uniwersalności swych form praca ludzka łączy ludzi, gdyż człowiek szuka w pracy urzeczywistnienie się jego człowieczeństwa, spełnienia osobowego powołania, które jest mu właściwe. Praca jest znakiem jedności i solidarności" (Sobiepan, 1988).

- **Praca uczy solidarności**

Aspekt jedności pracy jest ściśle powiązany z aspektem solidarnościowym, o czym przekonujemy się czytając przemówienie podczas spotkania ze światem pracy Austrii i innych krajów, Wiedeń 12 IX 1983: „Pracujcie nad jego udoskonaleniem. Zaangażujcie swe siły w kształtowanie sprawiedliwych i godnych stosunków społecznych. Celem solidarności pracy nie może być zwycięstwo, tryumf czy panowanie, lecz pomoc, poprawa, porozumienie” (Sobiepan, 1988).

Przemówienie na 68 sesji Międzynarodowej Organizacji Pracy, Genewa 15 VI, 1982 również zawiera aspekt solidarnościowy: „Problemy pracy – problemy, które mają swój oddźwięk w tylu dziedzinach życia i na jego płaszczyznach: jednostkowej, rodzinnej, narodowej i międzynarodowej – posiadają jedną cechę charakterystyczną, która jest zarazem wymogiem, jak i programem: jest nią solidarność” (Sobiepan, 1988).

- **Praca jako sens ludzkiego życia**

W czasie przemówienia na 68 sesji Międzynarodowej Organizacji Pracy, Genewa 15 VI, 1982, Ojciec Święty naucza: „Pragnę przede wszystkim za waszym pośrednictwem oddać hołd ludzkiej pracy, bez względu na jej naturę i bez względu na to, gdzie jest ona w świecie wykonywana; hołd wszelkiej pracy oraz każdemu mężczyźnie i każdej kobiecie, którzy ją wykonują, nie czyniąc różnicy między jej specyficznymi cechami: między pracą „fizyczną” czy „umysłową”; jak też nie czyniąc różnicy między jej szczególnymi cechami: czy chodzi o pracę twórczą, czy też odtwórczą, czy chodzi o badania teoretyczne stwarzające podstawy dla pracy innych, czy o pracę polegającą na organizowaniu warunków i struktur pracy, czy też wreszcie o prace kierownicze lub prace robotników, wykonujących zadania konieczne dla realizacji ustalonych programów. W każdej ze swych postaci praca zasługuje na szczególny szacunek, ponieważ za każdą pracą stoi zawsze żywy jej podmiot: osoba ludzka. Stąd praca

inherent in them. Work is a symbol of unity and solidarity (Sobiepan, 1988).

- **Work teaches solidarity**

The aspect of unity of work is closely related to the aspect of solidarity, which we discover reading the Speech delivered at the Meeting with the World of Work of Austria and other countries, Vienna 12 September, 1983: „Work on its improvement. Engage your strength in forming just and decent social relations. The purpose of the solidarity of work cannot be victory, triumph or domination, but instead it should be help, improvement and understanding.”

The Speech at the 68th session of the International Labour Organisation, Geneva 15 June, 1982, which includes a solidarity aspect: The problems of work – problems which reverberate in so many aspects of life and on its levels: individual, family, national and international – have one characteristic feature which at the same time is a requirement and a programme: it is solidarity” (Sobiepan, 1988).

- **Work as the meaning of human life**

During the Speech at the 68th session of the International Labour Organisation, Geneva 15 June, 1982, Holy Father teaches:

“First of all I would like to pay tribute, through you, to human work, whatever its nature and regardless of the place where it is performed in the whole world; tribute to any work and to every man and every woman who perform it, making no distinction between its specific features: between ‘physical’ work or ‘mental’ work; also not differentiating between its specific characteristics: whether we mean creative work, or imitative work, theoretical studies providing basis for the work of others or work consisting in providing conditions and structures for work, or finally managerial tasks or worker jobs necessary for the implementation of the established programme. Work deserves of special respect in all its forms because behind any work there is its living subject: human being. This is where the value and dignity of work is rooted.

Work is not only marked by man, but in work perceived as human activity man discovers the sense of their existence: in every work considered human activity, regardless of its specific nature or of circumstances in which the work is performed. Work contains “this fundamental dimension of human existence, which constitutes human life on a daily basis, from which it derives its inherent dignity, but which, at the same time, contains a constant indicator of human struggle, suffering, as well as harm and injustice, deeply rooted in social life within particular nations and in the international dimension.

To put it in a nutshell, one has to constantly ask a question whether work serves the realisation of the meaning of human life. Seeking an answer

bierze swą wartość i godność” (Sobiepan, 1988). Praca nie tylko nosi znamię człowieka, ale w pracy pojętej jako ludzka działalność człowiek odkrywa sens swojej egzystencji: we wszelkiej pracy pojętej jako ludzka działalność, bez względu na to, jaki jest jej konkretny charakter, jakie są okoliczności, w których ta działalność jest wykonywana. Praca zawiera „ten podstawowy wymiar ludzkiego bytowania, z którego życie człowieka jest zbudowane, na co dzień, z którego czerpie właściwą sobie godność, ale, w którym zawiera się zarazem nieustająca miara ludzkiego trudu, cierpienia, a także krzywdy, niesprawiedliwości, sięgających głęboko w życie społeczne w obrębie poszczególnych narodów i w zakresie międzynarodowym” (Sobiepan, 1988).

Jednym słowem, trzeba stale pytać, „czy praca służy urzeczywistnieniu sensu ludzkiego życia”? Szukając odpowiedzi na to pytanie, w ramach analizy całokształtu procesów społecznoekonomicznych, nie można pomijać elementów i treści, które stanowią „wnętrze człowieka”: rozwoju jego wiedzy i świadomości. „Więź między pracą a sensem ludzkiej egzystencji świadczy zawsze o tym, że człowiek nie uległ alienacji z powodu swojej pracy, że nie został zniewolony. Przeciwnie, więź ta potwierdza, że praca stała się sojusznikiem jego człowieczeństwa, że pomaga mu żyć w prawdzie i wolności, która pozwala prowadzić życie w pełni godne człowieka” (Sobiepan, 1988). Problem pracy jest nadzwyczaj ściśle związany z problemem sensu ludzkiego życia. Dzięki tej więzi praca staje się problemem natury duchowej i jest nim rzeczywiście. „To stwierdzenie w niczym nie umniejsza innych aspektów pracy, aspektów- można powiedzieć- łatwiej wymiernych, z którymi łączą się różne struktury i działania o charakterze „zewnątrznym” na płaszczyźnie organizacji: przeciwnie to samo stwierdzenie pozwala umieścić pracę ludzka, jakkolwiek by była wykonywana przez człowieka, wewnątrz człowieka, to jest w najgłębszym pokładzie jego człowieczeństwa, w tym, co sprawia, że jest on człowiekiem, autentycznym podmiotem pracy. Przeświadczenie, że między pracą każdego człowieka i ogólnym sensem ludzkiej egzystencji istnieje istotna więź, leży u podstaw chrześcijańskiej doktryny pracy, można powiedzieć: u podstaw „ewangelii pracy” – przenika ono w różny sposób nauczanie i działalność Kościoła na każdym etapie jego misji poprzez całą historię: nigdy więcej praca przeciw pracownikowi, ale zawsze praca w służbie człowieka” (Sobiepan, 1988).

- **Praca jest źródłem sprawiedliwości społecznej**

Sprawiedliwość społeczna może być pojmowana jako cecha ustroju politycznego i porządku prawnego, charakteryzująca się zobiektywizowanymi i jednakowymi dla wszystkich obywateli i grup społecznych kryteriami oceny praw i obowiązków,

to these questions, while analysing the entire socio-economical processes, one cannot disregard the elements and substance which constitute ‘the innermost being of a man’: development of his knowledge and awareness. The bond between work and the sense of human existence always testifies that man has not become alienated by their work, that they have not been enslaved. To the contrary, such bond is a confirmation that work has become an ally to their humanity helping them to live in truth and freedom which allows them to live a life fully worthy of man. The question of work is extremely closely linked to the meaning of human life. Owing to this link work becomes a problem of a spiritual nature and it is such indeed. Such statement in no sense diminishes other aspects of work – so to say – more easily measured. Aspects to which various „external” structures and activities are linked at the level of organisation: on the contrary, this very statement enables us to place human work, however it may be performed by man, inside man, within the deepest fibre of his humanity, which makes him a human being, a genuine subject of work. The recognition of an essential bond between the work of every man and the meaning of human existence, constitutes the foundation of the Christian doctrine of work. One might say: the foundation of ‘gospel of work’ – in various forms it permeates the teaching and activity of the Church at every stage of its mission throughout history: “No more work against the worker, but work always in the service of man”.

- **Work is the source of social justice**

Social justice may be understood as the feature of political and legal system, characterised by objectivised and equal, for all citizens and social groups, criteria of assessment of rights and duties, merits and faults, demand for impartiality in the functioning of state, administrative, government, public prosecution and law enforcement bodies. The problem of social justice plays an important role in a contemporary social Christian thought and in the social doctrine of the Catholic Church, which is expressed in the Speech at the 68th session of the International Labour Organisation, Geneva 15 June, 1982: “We have the right and obligation to treat man, not from the perspective of his usefulness for work, but to treat work with regard to man: to treat work in terms of whether it is useful or useless for man. We have the right and obligation to consider work in terms of man’s different needs both in the spheres of the spirit and the body, to treat the work of man in any society and any system, in zones and regions where there is prosperity. And even more so in places where poverty is widespread. We have the right and obligation to treat work in relation to man in this particular way, and not the opposite-, as the basic criterion for evaluating progress. As progress

zasług i win, wymaganiem bezstronności w funkcjonowaniu organów państwowych, administracyjnych, rządowych, prokuratorskich i służb porządkowych. Problem sprawiedliwości społecznej zajmuje ważne miejsce we współczesnych nurtach chrześcijańskiej myśli społecznej i w doktrynie społecznej Kościoła katolickiego, czego wyraz odnajdujemy w Przemówieniu na 68 sesji Międzynarodowej Organizacji Pracy, Genewa 15 VI, 1982: „Mamy prawo i obowiązek traktować człowieka, nie pod kątem tego, czy jest on użyteczny dla pracy, ale traktować pracę w odniesieniu do człowieka: traktować pracę ze względu na to, czy jest użyteczna lub nieużyteczna dla człowieka. Mamy prawo i obowiązek rozważać pracę, biorąc pod uwagę różne potrzeby człowieka w dziedzinach ducha i ciała, traktować pracę człowieka w każdym społeczeństwie i ustroju, w strefach lub regionach gdzie panuje dobrobyt, a jeszcze bardziej tam, gdzie szerzy się nędza. Mamy prawo i obowiązek tak właśnie, a nie odwrotnie, traktować pracę w związku z człowiekiem, jako podstawowe kryterium oceny postępu. Postęp, bowiem zawsze podlega ocenie i osądowi wartości: należy stawiać pytanie, czy dany postęp jest dostatecznie „ludzki”, a zarazem dostatecznie „uniwersalny”, czy przyczynia się do usuwania niesprawiedliwych nierówności oraz do zapewnienia pokojowej przyszłości świata; czy w pracy zabezpieczone są podstawowe prawa każdej osoby, każdej rodziny, każdego narodu. Świat pracy jest światem wszystkich kobiet i wszystkich mężczyzn, którzy przez swą działalność starają się odpowiedzieć na powołanie do czynienia sobie ziemi poddanej dla dobra wszystkich. Ludzka potrzeba obrony pracy i uwolnienia tej pracy od wszelkiej ideologii, aby na nowo ukazać prawdziwy sens ludzkiej aktywności, ujawnia się w sposób szczególny, kiedy rozważa się świat pracy i solidarność, której on się domaga, w kontekście międzynarodowym. Aby zbudować świat sprawiedliwości i pokoju solidarność musi obalić podstawy nienawiści, egoizmu i niesprawiedliwości, zbyt często wynoszonych do godności zasad ideologicznych czy też zasadniczych praw życia społecznego. W ramach tej samej wspólnoty pracy trzeba odkryć wymogi jedności tkwiące w naturze pracy, która swoją siłę bierze z prymatu osoby ludzkiej nad rzeczami i będzie umiała tworzyć narzędzia do dialogu i współpracy, pozwalające rozwiązać sprzeczności bez dążenia do zniszczenia przeciwnika” (Sobiepan, 1988).

- **Praca jest elementem budowy nowego świata**

Praca jest nieodzownym elementem budowy nowego świata, nowej rzeczywistości, rozwoju cywilizacji. Ojciec Święty widział to już w latach 80-tych ubiegłego stulecia i dał temu wyraz w Przemówieniu podczas spotkania z młodzieżą Szwajcarii Romańskiej, Fryburg, 13VI 1984: „Droga młodzieży!

is always subject to evaluation and assessment of its value: a question should be asked if particular progress is ‘human’ enough, and at the same time ‘universal’ enough, whether it contributes to eliminate injustice of inequalities and secure a peaceful future for the world. Whether fundamental rights of every person, every family and every nation are safeguarded in work.

The world of work is the world of all women and all men who, through their actions, try to respond to the call to subdue the earth for the good of all. Human need to defend work and to free it from any ideology in order to show anew the true meaning of human activity, manifests itself in a special way when the world of work and solidarity it demands are considered in an international context. In order to build the world of justice and peace, solidarity must overthrow the foundations of hatred, selfishness and injustice, too often raised to the dignity of ideological principles or fundamental laws governing social life. Within the same community of work the requirements of unity need to be discovered as inherent in the nature of work which derives its strength from the primacy of people over objects and will be able to create the tools for dialogue and cooperation, making it possible to tackle contradictions without seeking to destroy the opponent”.

- **Work is an element of the construction of a new world**

Work is an integral element in the construction of a new world, of our new reality and the development of civilisation. Already in the 1980's The Holy Father was aware of that and expressed this view in his Speech at the meeting with the youth in Romandy, Freiburg, 13 June, 1984: “Dear young people! You perceive the future of the world in rather dark colours. Unemployment, violence, accumulation of weapons of incredibly destructive power threatening humanity, lack of economic balance between North and South and spiritual poverty observed in many countries of consumer society. I'm telling you, young people: do not let yourselves be overcome by defeatism and fear! You are the world of tomorrow. It is you that the future depends on. From us, the older ones you receive the world which might be disappointing, but it has its miseries and riches, its values and anti-values. The tremendous progress of science and technology is ambivalent. It may serve both good and evil. It can save human life and yet it can destroy it...This is, dear young people, a great task of building the world, in which you have to become involved. Working with your own hands, with your hearts, your minds and your faith you should work together on the construction of a new world, in which everyone will have a chance to truly thrive

Widzicie przyszłość świata w kolorach raczej ciemnych. Bezrobocie, przemoc, wiszące nad ludzkością zagrożenie spowodowane nagromadzeniem broni o niesamowitej sile niszczenia, brak równowagi gospodarczej między Północą i Południem, duchowe ubóstwo występujące w wielu krajach społeczeństwa konsumpcyjnego. Do was, młodych mówię: nie dajcie się pokonać defetyzmowi i lękowi! Świat jutra to właśnie wy. Od was przede wszystkim zależy przyszłość. Od nas, starszych otrzymujecie świat, który może rozczarowywać, ale ten świat ma swoje nędze i swoje bogactwa, swoje wartości i antywartości. Nadzwyczajny postęp nauki i techniki jest ambiwalentny. Może służyć dobru i złu. Może uratować życie ludzi i może je zniszczyć. Oto, droga młodości, wielka budowa świata, w którą musicie się zaangażować. Pracując własnymi rękami, sercem, inteligencją, wiarą pracujcie razem nad wznoszeniem świata nowego, w którym każdy będzie mógł prawdziwie rozkwitnąć i żyć a atmosferze bezpieczeństwa i wzajemnego zaufania” (Sobiepan, 1988).

Zakończenie

Praca ludzka stanowi wartość dla współczesnej pedagogiki. Wychowanie nie ogranicza się tylko do zdobycia wiedzy ogólnej i umiejętności, ale dotyczy również podstaw przygotowania do pracy. Wychowanie powinno stwarzać takie warunki, aby można było odkryć osobiste możliwości i predyspozycje do rozwijania swoich szans zawodowych. Nauka Ojca Św. Jana Pawła II uzupełnia wcześniejsze historyczne ujęcie wychowawczej roli pracy w rozwoju człowieka, społeczności, cywilizacji. Poprzez pracę dorastający człowiek musi wykształcić w sobie cechy, które pomogą mu bez problemu pełnić role rodzinne, społeczne, zawodowe. Praca jest obecnie wartością uniwersalną. Rezygnacja z niej uniemożliwia prawidłowy rozwój człowieka czyniąc go moralnym kaleką i społecznym pasożytem. Bez pracy takie wartości jak: sprawiedliwość, pokój, miłość, szacunek nie będą istnieć. Pamiętać należy, że sama praca nie tworzy bezpośrednio tych wartości, lecz jest potwierdzeniem ich istnienia. Poprzez pracę człowiek doskonali się, jako istota ludzka. Praca staje się płaszczyzną rozwoju godności, rozumności, wolności, odpowiedzialności, dorosłości. W XXI wieku wielkie przemiany społeczne i kulturowe zdają się czasem zagrażać nawet najbardziej podstawowym wartościom moralnym, przyswojenie sobie i wdrożenie zaprezentowanych wartości pracy, stworzy warunki sprzyjające harmonijnemu rozwojowi wszystkich wymiarów osobowości człowieka: wymiaru fizycznego i duchowego, kulturalnego i społecznego. W każdej chwili bądźmy wierni słowom i nauce naszego wielkiego rodaka.

and live in the atmosphere of safety and mutual trust” (Sobiepan, 1988).

Conclusion

Human work is of great value for modern pedagogy. Education is not restricted to the acquisition of general knowledge and skills, but also refers to the foundations of preparing people to work. Education should create an environment in which individual capabilities and predispositions for developing one's professional opportunities might be discovered. The teaching of the Holy Father John Paul II is complementary to the earlier historical view on the educational role of work in the development of man, society and civilisation. It is through work that a young man has to form his own qualities which will help them to successfully fulfil their family, social and professional roles. Work is nowadays a universal value. Giving up work makes it impossible for man to develop, turning them morally impaired social parasites. Without work values like: justice, peace, love and respect will cease to exist. However, it should be kept in mind that the work itself does not directly create such values but is a confirmation of their existence. Through work man perfects themselves as a human being. Work becomes a ground for the development of dignity, rationality, freedom, responsibility and adulthood. In the 21st century great social and cultural transformations seem to sometimes threaten even the most fundamental moral values. The presented values of work, when assimilated and implemented will create the conditions favourable to the harmonious development of all dimensions of human personality: physical dimension, as well as spiritual, cultural and social dimension. Let us at all times be faithful to the words and teaching of our great compatriot.

Bibliografia / References:

1. Fryckowski, E., (1992). U źródeł wychowania przez pracę w polskiej myśli społecznej i filozoficznej, *Studia Pedagogiczne*, nr 8, 108-118.
2. Korczak, J., (1958). *Wybór pism. T. 4*, Warszawa: Nasza Księgarnia.
3. Kot, S., (2010). *Historia wychowania, t.1*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
4. Nowacki, T., W., (2008). *Praca ludzka. Analiza pojęcia*. Radom: Państwowy Instytut Badawczy.
5. Sobiepan, J., (1988), *Jan Paweł II w Austrii i Szwajcarii*. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX.
6. Solak, A., (2004), *Wychowanie chrześcijańskie i praca ludzka*. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
7. Wiatrowski, Z., (2005). *Podstawy pedagogiki pracy*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego.
8. Wróbel, A., (2013). Encyklika rerum novarum – Magna Charta katolickiej nauki społecznej. *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego*, nr 33, 313–326.

Źródła internetowe:

9. *Biblia*, pobrane z: <https://biblia.deon.pl/rozdzial.php?id=1>
10. Jan Paweł II, *Laborem exercens*, pobrane z: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/encykliki/laborem.html
11. *Konstytucja Duszpasterska o Kościele*, pobrane z: <http://ptm.rel.pl/files/swii/141-gaudium-et-spes.pdf>
12. *Słownik Języka Polskiego*, pobrane z: <https://sjp.pwn.pl/szukaj/wychowanie.html>